

2. Лихова С. Конфіденційна інформація як об'єкт кримінально-правової охорони / С. Лихова // Прокуратура. Людина. Держава. — 2005. — №4. — С. 47.
3. Кодекс професійної етики судді: затверджений 5 з'їздом суддів України 24 жовтня 2002 р. // Вісник Верховного Суду України. — 2002. — №5. — С. 24.
4. Європейська хартія про статус суддів // Право України. — 2012. — №1 — 2. — С. 488 — 492.
5. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України: наказ МВС України №686 від 9 серпня 2012 року // Новий Кримінальний процесуальний кодекс України: коментарі, роз'яснення, документи / відп. ред. В.С.Ковальський. — К.: Юрінком Інтер, 2013. — С. 256 — 305.
6. Профессиональная этика сотрудников правоохранительных органов: Учебное пособие. — М.: Щит-М, 1997. — С. 303 — 323.
7. Кодекс поведения должностных лиц с поддержания правопорядка // Социалистическая законность. — 1990. — №1. — С. 71 — 72.
8. Про правила етичної поведінки: Закон України від 17 травня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — №14. — Ст. 94.
9. Алєнін Ю.П. Особливості відкриття матеріалів іншої сторони за новим КПК України / Ю.П.Алєнін // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 95-річчю з дня народження професора М.В. Салтєвського (м. Одеса, 2 листопада 2012 року). — Одеса: Фенікс 2012. — С. 237 — 240.

УДК 323.12.1

Курилін І. Р., доцент кафедри криміналістики та судової медицини НАВС, к.ю.н., підполковник міліції

Нормативно-правове та організаційне забезпечення протидії відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом

Стаття присвячена питанням нормативно-правового забезпечення протидії відмиванню коштів здобутих злочинним шляхом та методам запобігання використанню державної фінансової системи для відмивання «брудних» коштів, які були здобуті в процесі здійснення тіншової економіки.

Ключеві слова: відмивання коштів здобутих злочинним шляхом, економіка держави, тіншова економіка, система економічних відносин, фінансові установи, банківська діяльність, фінансово-кредитні установи, доходи здобуті злочинним шляхом.

Статья посвящена вопросам нормативно-правового обеспечения борьбы отмыванию средств полученных преступным путем та методам недопущения использования государственной финансовой системы для отмывания «грязных» средств, которые были получены в процессе осуществления теневой экономики.

Ключевые слова: отмывание средств полученных преступным путем, экономика государства, теневая экономика, система экономических отношений, финансовые учреждения, банковская деятельность, финансово-кредитные учреждения, прибыль полученная преступным путем.

Paper refers to the regulatory framework of combating money laundering criminally derived methods that avoid the use of state of the financial system to launder “dirty” funds that were obtained in the implementation of the shadow economy.

Keywords: money laundering of criminally obtained the state's economy, shadow economy, the system of economic relations, financial offices, banking, financial and credit offices, profit laundering.

Актуальність теми. В Україні з перших років незалежності питання боротьби з кримінальним обігом грошей не залишалися поза увагою, було вжито низку законодавчих кроків у напрямку боротьби з відмиванням незаконних доходів.

Виклад основного матеріалу. З набуттям Україною членства в Раді Європи (у 1995 році) було розпочато процес приєднання до основних європейських конвенцій з питань кримінального судочинства. Найважливішими документами цієї сфери є Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах.

Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20 грудня 1988 р., яка отримала назву – Віденська конвенція, що вперше дала визначення поняттю “відмивання грошей” у міжнародному праві. Також стала першим універсальним міжнародним договором, що передбачає розвиток співробітництва в боротьбі з відмиванням коштів.

Директива Ради ЄС від 10.06.1991р. щодо запобігання використанню фінансової системи для відмивання коштів містить заборону на ці дії і програму заходів у сфері фінансів, спрямованих на запобігання відмиванню грошей і розвиток співробітництва фінансових установ і правоохоронних органів.

Верховна Рада України ратифікувала Європейську конвенцію про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, 17 грудня 1997 р.

Конвенція Ради Європи (Страсбурзька) про відмивання, виявлення, вилучення і конфіскацію доходів від злочинної діяльності набрала чинності в Україні 1.05.1998 р. Конвенція регулює три основні види питань:

- зближення кримінально-правової оцінки відмивання коштів у законодавстві держав-учасниць;

- зближення національних заходів, спрямованих на боротьбу з відмиванням коштів;

- форми і процедури міжнародного співробітництва в боротьбі з відмиванням коштів.

Постановою Кабінету Міністрів і Національного банку України від 28 серпня 2001 р. органам виконавчої влади, банківським та іншим фінансовим установам було доручено керуватися у своїй діяльності Сорока рекомендаціями FATF. У 2002 р. Україною ратифіковано Європейську конвенцію про боротьбу з тероризмом.

Не менш важливим етапом розвитку національного законодавства з протидії відмиванню грошей стала ратифікація 4 лютого 2004 р. Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. У вересні 2001 р. на пленарному засіданні FATF було визнано, що вжиті Україною заходи з боротьби у сфері відмивання кримінальних доходів є недостатніми.

За оцінками фахівців FATF, на той час Україна частково чи повністю відповідала основним критеріям, за якими визначаються країни, що не співпрацюють у сфері боротьби з відмиванням коштів (“чорний список”, NCCT). Йшлося про необхідність суттєвого поліпшення системи протидії відмиванню коштів. З-поміж недоліків було названо неефективність державної системи доведення інформації про операції, що підлягають фінансовому моніторингу, до уповноваженого органу — фінансової розвідки. Інші претензії стосувалися недостатньої ідентифікації клієнта та неналежного її інансування боротьби з відмиванням коштів, здобутих злочинним шляхом. Особливо наголошувалося на відсутності спеціального закону, спрямованого на боротьбу з відмиванням коштів.

Президент України своїм Указом від 10 грудня 2001 р. № 1199 “Про заходи

щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом” доручив Кабінету Міністрів України утворити у складі Міністерства фінансів України Державний, департаменту фінансового моніторингу зі статусом урядового органу державного управління, затвердити Положення та вирішити питання, пов’язані із забезпеченням його діяльності. На виконання цього Указу постановою Кабінету Міністрів України від 10 січня 2002 р. № 35 утворено Державний департамент фінансового моніторингу, що діє у складі Міністерства фінансів України. Постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2002 р. № 194 затверджено Положення про Державний департамент фінансового моніторингу.

Наприкінці 2002 р. було прийнято Закон України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом” зі змінами та доповненнями від 2011 року (далі — базовий закон). Він у цілому відповідав міжнародним стандартам у сфері боротьби з кримінальними доходами, в тому числі Віденській та Страсбурзькій конвенціям, Директивам ЄС про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів [2, С. 10].

Прийняття базового закону стало правовим інструментом, що дозволив значно вдосконалити інше законодавство в сфері надання фінансових послуг. З метою створення цілісної, внутрішньо узгодженої нормативно-правової бази були внесені необхідні зміни до законів, що регулюють діяльність на ринку фінансових послуг.

Законом від 06 лютого 2003 р. було внесено зміни до Законів України “Про банки і банківську діяльність” та “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”, останні зміни були внесені 18.09.2012 р. Зокрема, були встановлені вимоги щодо правил та програм внутрішнього фінансового моніторингу банків та інших фінансових установ, заборони анонімних (номерних) рахунків. Банкам були надані повноваження отримувати для ідентифікації клієнтів дані як від самих клієнтів, так і від державних органів. Було встановлено п’ятирічний термін зберігання документів про здійснення операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, та результати ідентифікації їх учасників [3, с. 11].

Було доповнено Кодекс України про адміністративні правопорушення статтею 166-9, яка встановила адміністративну відповідальність за порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом [5, с. 14].

У подальшому також було внесено зміни до Кримінального кодексу України. Так, статтю 209 було викладено в новій редакції (розширено ознаки злочину “Легалізація (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом”).

Кримінальний кодекс також було доповнено статтею 209-1 “Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом”, згідно з якою повторне умисне неподання або подання завідомо недостовірної інформації про операції, що підлягають фінансовому моніторингу, а також розголошення відомостей про них визнається кримінальним злочином.

Постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 р. № 644 затверджено порядок реєстрації фінансових операцій суб’єктами первинного фінансового моніторингу та порядок надання інформації Держфінмоніторингу [6, С. 10].

Постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 р. № 646 затверджено порядок взяття на облік Держфінмоніторингом фінансових операцій, що підлягають обов’язковому фінансовому моніторингу. Держфінмоніторингом видано наказ від 24

квітня 2003 р. № 40 “Про затвердження Вимог до організації фінансового моніторингу суб’єктами первинного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії запровадженню в легальний обіг доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму”, яким встановлено вимоги до внутрішніх процедур суб’єктів фінансового моніторингу [10, С. 13].

Наказом Держфінмоніторингу від 12 травня 2003 р. № 46 затверджено “Вимоги до кваліфікації працівника суб’єкта первинного фінансового моніторингу, відповідального за проведення фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії запровадженню в легальний обіг доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму”.

Також у травні 2003 р. затверджено наказ Держфінмоніторингу № 48 “Про затвердження деяких форм обліку та подання інформації, пов’язаної із здійсненням фінансового моніторингу, та Інструкції щодо їх заповнення”.

Таким чином, було проведено необхідну підготовку до початку дії базового закону. Закон України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом” набрав чинності з 12 червня 2003 р. останні зміни внесені до Закону в 2011 р. [2, С. 23].

Внесення змін до Закону України „Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом” обумовлене не тільки впровадженням міжнародних стандартів, а й необхідністю реалізації досвіду Держфінмоніторингу і всіх суб’єктів фінансового ринку. Прийнятий після цього Указ Президента України від 22 липня 2003 р. № 740 “Про заходи щодо розвитку системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму” визначив подальші напрями розвитку системи боротьби з відмиванням коштів.

Держфінмоніторингом розроблено Концепцію розвитку національної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму на 2005—2010 рр., в якій визначені стратегічні напрями її вдосконалення.

Органами нагляду та регулювання розроблено та затверджено також низку нормативно-правових актів, якими встановлені вимоги щодо дотримання фінансовими посередниками законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Національним банком України постановою від 14 травня 2003 р. № 189 затверджено Положення про здійснення банками фінансового моніторингу, а постановою від 4 червня 2003 р. № 233 затверджені Склад реквізитів та структури файлів інформаційного обміну між спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань фінансового моніторингу та банками (філіями).

Також головне місце серед інших НПА посідає Закон України від 05.07. 2012 р. «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму». Цей Закон спрямований на захист прав та законних інтересів громадян, суспільства і держави шляхом визначення правового механізму протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та забезпечення формування загальнодержавної багатоджерельної аналітичної інформації, що дає змогу правоохоронним органам України та іноземних держав виявляти, перевіряти і розслідувати злочини, пов’язані з відмиванням коштів та іншими незаконними фінансовими операціями [2, с. 3].

Висновки. Отже, Україна послідовно йде шляхом гармонізації внутрішнього законодавства із міжнародними стандартами. У нас прийнято ряд нормативно-правових актів, спрямованих на боротьбу з відмиванням «брудних грошей» та корупцією, серед яких варто виокремити: Закон України № 2664-III від 12 липня 2001 р. «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та закон України № 2121-III від 07 грудня 2000 р. «Про банки і банківську діяльність», у листопаді 2002 р. прийнято закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» та закон України «Про засади запобігання і протидію корупції» прийнятий 7.04.2012 року [3, с. 3], [4, с. 9].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: Офіц. видання. - Станом на 01. 11. 2010р. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 88 с.
2. Закон України “Про заходи щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом” від 2011р. № 25.: Ел. ресурс: <www.zakon.rada.gov.ua>.
3. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 7.12.2000 р.: Ел. ресурс: <www.zakon.rada.gov.ua>.
4. Закон України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” від 18.09.2012 р.: Ел. ресурс: www.zakon.rada.gov.ua.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: - К.: ПАЛИВОДА А. В., 2010. – 248 с.
6. Кримінальний кодекс України: - К.: Велес, 2012. – 144с.
7. Науково-прикладний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. та доповн. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. - К.: Атіка, 2003. – 1056 с.
8. Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей : Постанова Кабінету Міністрів України та Національного банку України від 28.08.2001 р. за № 1124 // Офіційний Вісник України. – 2001. – № 35. – С. 1630.
9. Порядок реєстрації фінансових операцій суб'єктами первинного фінансового моніторингу, затверджений постановою КМУ від 28.04.2003 р. № 644: Ел. ресурс: <www.zakon.rada.gov.ua>.
10. Порядок взяття на облік Держфінмоніторингом фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, затверджений постановою КМУ від 26.04.2003 р. № 646: Ел. ресурс: <www.zakon.rada.gov.ua>.
11. Наказ Держфінмоніторингу України, МВС України, СБУ, ДПА України №240/718/1158/755 від 28.10. 2011 року «Про затвердження Порядку надання та розгляду узагальнених матеріалів».
12. Протидія відмиванню коштів в Україні: правові та організаційні засади правоохоронної діяльності: навч. посіб. / за ред. Джуужі О. М. – К. : КНТ, 2009. – 612 с.